

Orta Öğretim Felsefe Dersine Yönelik Öğretmen Görüşleri: Kazanımlar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Serkan ÜNSAL
Yrd. Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
serkan-unsal09@hotmail.com

Öz

Bu çalışmada öğretmenlerinin felsefe dersine yönelik görüşlerinin kazanımlar, sorunlar ve çözüm önerileri bağlamında belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda öğretmenlerin bakış açısından hareketle felsefe dersinin öğrencilere katkısı, dersin işlenişinde yaşanan zorluklar ve dersin daha etkili olabilmesi için neler yapılabilir şeklindeki alt problemlere cevap aranacaktır. Araştırma nitel araştırma desenine uygun olarak olgu bilim yöntemiyle hazırlanmıştır. Araştırma 2016-17 yılında Kahramanmaraş ilinde görev yapan 12 felsefe öğretmeniyle gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örneklem tekniklerinden maksimum çeşitlilik örneklem tekniği kullanılmıştır. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formuyla elde edilen veriler NVIVO-8 programı ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenler; felsefe dersinin öğrenciye katkılarına ilişkin olarak, öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirmesine, bakış açısı kazandırmasına, farklılıkları kabullenmesine, öğrencinin kendini tanımaya, öğrencide demokratik bilinç oluşturmaya katkı sağladığını belirtmiştir. Felsefe dersinin öğretiminde karşılaşılan zorluklara ilişkin olarak öğretmenler görüşleri, sosyo-kültürel nedenler, öğrenciden kaynaklanan nedenler, dersin soyut olmasından kaynaklanan nedenler, ders kitabından kaynaklanan nedenler, sınav sistemi, öğretmenlerin bakış açısı, ve öğrencilerin bakış açısı başlıkları altında temalandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Felsefe, Felsefe dersi, Felsefe dersinin önemi, Öğretmen görüşleri, NVIVO

The Teachers' Views Regarding High School Philosophy: Acquisitions, Problems and Solution Suggestions

Abstract

The aim of this study is to define the views of the philosophy teachers regarding philosophy lesson in the context of acquisition, problems and solution propositions.. In accordance with this purpose, research questions are these: What is the importance of philosophy lesson for students, what are the difficulties in teaching philosophy lesson, what can be done for the philosophy lesson to be effective. In this study qualitative research phenomenology method was used. The study group is 12 philosophy teachers working in Kahramanmaraş city in 2016-2017 academic year. The data was collected with semi-structured interview forms, analyzed with NVIVO programme. According to the results, philosophy lesson contribute the students on their improving thinking skills, developing a point of view, accepting diversity, knowing themselves, forming democratic consciousness. Regarding the problems in teaching philosophy lesson the teachers state socio-cultural factors, the factors originating from students and the course book, the lesson's abstract form, the testing system, the teachers and students' views.

Keywords: Philosophy, Philosophy Course, Importance of Philosophy, Teacher Views, NVIVO

Giriş

İçinde yaşadığımız dönem sosyal bilimciler tarafından farklı tanımlansa da bu tanımlamaların ortak noktası bireye ve bireyin biricikliğine yapılan vurgudur. İnsan hakları, demokrasi, özgürlük, eşitlik, adalet, hoşgörü, farklılıklara saygı gibi kavramlar birey eksenli tanımlanmakta ve bireyin daha mutlu bir şekilde, daha barışçıl bir dünyada yaşaması amaçlanmaktadır. Bu kavramların taşıdıkları anlamın ve önemin birey tarafından anlaşılması belirli bir zihinsel yapıyı gerektirir. Bireydeki bu zihinsel yapının oluşmasında ve şekillenmesinde felsefenin önemli bir etkisi ve işlevi olacaktır. Bireyin zihin dünyasını şekillendirmede ve bireye bakış açısı kazandırmadaki etkisini felsefenin tanımlardan çıkarabiliriz.

Cevizci'ye (2010) göre felsefe, düşünme ve sorgulama eksenli zihinsel bir çabadır. Bolay'a (2007) göre felsefe, sorgulama eksenli, eleştirel ve çok yönlü düşünmeyi içeren bir etkinliktir. Kant'a göre felsefe, kendisini akla dayanan nedenlerle meşru kılmak veya haklı çıkarmak iddiasında olan bir zihinsel etkinlik biçimidir (Arslan, 1995). Çotuksöken (2001) ise felsefenin; aklı, eleştiriyi, sorgulamayı ve çok yönlü düşünmeyi temsil ettiğini ifade etmektedir. Felsefe bireylerin eleştirel düşünme ve deneyimlerinin rasyonel bir analizini yapma konusunda geçerli bir entelektüel bir araç olarak kabul edilebilir. (Unesco, 2011). Modern dünyadaki sosyal, kültürel çeşitlilik günlük hayatı derinden etkilemektedir. Felsefe bu yeni duruma uyum sağlamada önemli bir rol üstlenmektedir (Unesco, 2011).

Felsefe dersinin amacı ise öğrencilerin yaşadıkları dünyayı, toplumu ve kendilerini eleştirel bir bakış açısıyla anlamasını sağlamaktır. Bireyin zihin dünyasının şekillenmesinde içinde yaşadığı toplumun inancı, değer yargıları ve kültürü önemli ölçüde etkide bulunur. Felsefe dersi bireyin yaşamı için amaç belirlemesine, egemen görüşlere bağlı kalmadan kendi düşünce ve bakış açısını ortaya koymasına, farklı durumlar arası ilişkileri kurabilmesine, çeşitli düşünceler üzerine yorum yapabilmesine, olaylar karşısında bireysel bir duruş sergilemesine katkı sağlar (Kızıltan,2012).

Bireylerin düşünme becerilerinin gelişmesini etkileyen çok sayıda değişken vardır. Bu değişkenlerden, planlı programlı olmasından dolayı, okullarda gerçekleşen felsefe dersinin ayrı bir yeri ve önemi vardır (Şahin ve Tunca, 2015).

Günümüz dünyasında bireylerin özgürlük ve eşitliğe inanması, farklı düşünce ve eğilimlere hoş görüşle yaklaşması, aşırılıklara kaçmadan orta yolu bulması, insanın biricikliğine saygı duyması ve demokratik bilince sahip olması gerekir. Bireyde bu demokratik bilincin oluşmasında felsefe dersinin katkıları oldukça fazla olacaktır (Akdağ, 2011). Felsefe dersi bireylere ve olaylara çok yönlü bakabilmeyi, düşünceler arasında çelişkiden uzak, tutarlı ve sistemli düşünmeyi, fikirler üzerine tartışabilmeyi, bazı kararlar almayı,

sorgulamayı, eleştirmeyi ve ortaya koyduğu düşünceleri temellendirmeyi sağlar (Yılmaz ve diğ., 2005; Günay, 2011b).

Felsefe dersi büyük bir değer olarak öğrencilere nasıl düşüneceklerini öğretir (Shammas,2013). Weller (2015)'e göre felsefe, öğrencilere daha etkin dinleme, dünyaya ilişkin farklı bakış açılarını kabullenme, kendi düşüncelerini daha net bir şekilde ifade etme becerisi sunar.

Arcilla (2001)'ya göre felsefenin rolü eğitimle sınırlı değildir. Bireylere düşünme eğitimi yoluyla tüm yaşamı boyunca kullanacağı özgüveni sağlar. Kotnik (1998) ise felsefe öğretiminin kişisel deneyim ve özgüven kazanma, öngörü ve anlama yeteneğini geliştirme, temel kavramları sorgulama açısından bireye zengin bir deneyim sunduğunu ifade eder. Bellatalla (1998) ise felsefe eğitiminin bireye insanlık için temel soruları sorma, dün, bugün ve gelecek arasındaki ilişkiyi anlama, etnik, kültürel ve dinsel farklılıklara hoşgörü ile yaklaşma, medyanın, bilimin, siyasetin kullandığı günlük dili çözümlene olanağı sunduğunu belirtmektedir.

MEB tarafından 2010 yılından itibaren uygulamaya konulmuş olan felsefe öğretim programında, felsefe öğretiminin temel amacı; felsefenin alanı ve temel problemleri hakkında bilgi sahibi olan, sistematik ve tutarlı düşünme becerileri gelişmiş, kendini, yaşadığı çevreyi ve toplumu anlayan, felsefi bir bakış açısına sahip ve kazanmış olduğu bu bakış açısını yaşam pratiğine aktaran, olaylara ve olgulara çok yönlü bakabilen, bağımsız, eleştirel ve analitik düşünme becerilerine sahip olan, tartışma kültürü gelişmiş ve düşüncelerini ifade ederken kavramları doğru ve bağlamı içinde kullanabilen insanlar yetiştirmek olarak belirtilmektedir (MEB, 2009: 4-5).

Literatür incelendiğinde felsefe öğretiminin etkililiğine ve felsefe öğretim programının değerlendirilmesine yönelik çalışma yer almaktadır. Biçer (2013)ortaöğretim felsefe dersi öğretim programı ile Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS) soruları arasındaki ilişkiyi kapsam geçerliği açısından ele almış ve ygs sınavındaki soruların çoğunlukla ahlak felsefesi ağırlıklı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yine Biçer (2013) yaptığı diğer bir çalışmada 2010 yılından itibaren uygulanmaya konulan yeni felsefe öğretim programını, daha önceki öğretim programıyla karşılaştırmış ve sonuç olarak felsefe öğretmenlerinin önemli bir bölümünün eski programı soyut, sıkıcı, öğretmen ve konu merkezli olarak nitelendirdiklerini ancak yeni programı somut, eğlenceli, etkinlik ve öğrenci merkezli olarak değerlendirdiklerini belirtmiştir. Beydoğan, Cihan ve Taşdemir (2006)' in yaptığı, felsefe öğretim programını öğretme ve öğrenme süreci bağlamında, öğretmen ve öğrenci görüşleri açısından değerlendirdiği çalışmasında felsefe öğretim programının uygulanmasında bir dizi güçlükler olduğu sonucuna ulaşmıştır. Akdağ (2013) felsefe öğretiminin etkililiğini belirlemek için öğrenci görüşlerine başvurmuş; sonuç olarak öğrencilerin felsefe dersinin etkililiğini sınav endeksli olarak değerlendirdikleri sonucuna ulaşmıştır. Kızıltan(2012) yaptığı çalışmada

felsefe öğretimi için alternatif oluşturabilecek yeni öğretim yaklaşımları üzerinde durmuştur. Bu çalışmada ise yukarıdaki çalışmalardan farklı olarak, öğretmenlerin bakış açısından hareketle felsefe dersinin öğrenciler için önemi, felsefe dersinin işlenişinde yaşanan zorluklar ve felsefe dersinin daha etkili olabilmesi için neler yapılabilir şeklindeki üç temel soruya cevap aranmıştır. Özgüveni yüksek, eleştirel düşünme becerisi kazanmış, farklılıklara saygı duyan, merak duygusu gelişmiş öğrenciler yetiştirmek için felsefe dersine yönelik çalışmaların sayısının artırılmasının ihtiyaç olduğu bir gerçektir (Kızıltan,2012). Bu bağlamda çalışmanın bu ihtiyacı gidermek adına alana ve literatüre olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Her dersin öğrenciler için bir anlamı ve işlevselliği vardır. Ancak bir dersin amacının ve işlevselliğinin ne derece gerçekleşebildiğinin veya amaçlarının gerçekleşmesinde yaşanan güçlüklerin ne olduğunun belirlenmesi önemli bir konudur. Bu konunun tespit edilmesinde ve öneriler sunulmasında dersi işleyenlerin önemli katkısı olabilir. Bu bağlamda araştırmanın amacı orta öğretim felsefe dersine yönelik öğretmen görüşlerini belirlemektir.

Araştırmanın alt problemleri şunlardır:

S-1-Felsefe dersinin öğrenciye kazandırdıklarına ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

S-2 Felsefe dersinin öğretiminde karşılaşılan güçlülere ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir ?

S-3- Felsefe dersinin öğretiminin daha etkili olmasına ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı ve verilerin analizine ilişkin bilgiler sunulacaktır.

Araştırmanın Modeli

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalar gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik sürecin izlendiği araştırmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Kahramanmaraş il merkezinde değişik okul türlerinde çalışan on iki felsefe öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem seçiminde zengin veri setine ulaşmak için amaçlı örneklem tekniklerinden maksimum örneklem tekniği kullanılmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı	Cinsiyet	Mesleki kıdem	Okul Türü
K-1	Kadın	11-15 yıl	Anadolu Lisesi
K-2	Kadın	16-20 yıl	Anadolu Lisesi
K-3	Erkek	21-üzeri	Meslek Lisesi
K-4	Kadın	5-10 yıl	Teknik Lise
K-5	Erkek	16-20 yıl	Sosyal Bilimler Lisesi
K-6	Kadın	11-15 yıl	Anadolu Lisesi
K-7	Erkek	16-20 yıl	Fen Lisesi
K-8	Erkek	11-15 yıl	İmam Hatip Lisesi
K-9	Kadın	11-15 yıl	Anadolu Lisesi
K-10	Erkek	16-20 yıl	Meslek Lisesi
K-11	Erkek	16-20 yıl	Anadolu Lisesi
K-12	Erkek	16-20 yıl	Teknik Lise

Araştırmaya katılan toplam 12 felsefe öğretmeni cinsiyet açısından incelendiğinde 5'inin kadın, 7'sinin erkek olduğu, çalıştıkları kurum açısından incelendiğinde ise 5'inin Anadolu Lisesi, 2'sinin Meslek Lisesi, 1'inin Fen Lisesi, 1'inin Sosyal Bilimler Lisesi, 1'inin İmam Hatip Lisesi, 2'sinin ise Teknik Lise de olduğu görülmektedir. Öğretmenler kıdem değişkeni açısından ele alındığında ise, 1'inin 5-10 yıl kıdeme, 3'ünün 11-15 yıl kıdeme, 5'inin 16-20 yıl ve 2'sinin ise 20 yıl ve üzeri kıdeme sahip oldukları görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırma koşullarına uygun olarak, ek soru sorma, soruların yerini değiştirme, sorulara ilişkin olarak ayrıntılı açıklama yapma olanağı sağlar (Çepni, 2010). Görüşme formunun geliştirilmesi aşamasında bu alanda yapılmış çalışmalar (Beydoğan, Cihan ve Taşdemir, 2006; Biçer, 2013; Kızıltan, 2012; Akdağ, 2013) incelenerek bir soru havuzu oluşturulmuştur. Daha sonra alanda uzman iki akademisyenin görüşleri doğrultusunda, 3'ü demografik bilgileri içeren toplam 6 soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde, nitel yaklaşım kapsamında içerik analizi yönteminden faydalanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bu amaçla toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması, daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve buna göre veriyi açıklayan

temaların saptanması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırmada içerik analizi NVIVO 9.0 nitel veri analizi programı kullanılarak yapılmıştır.

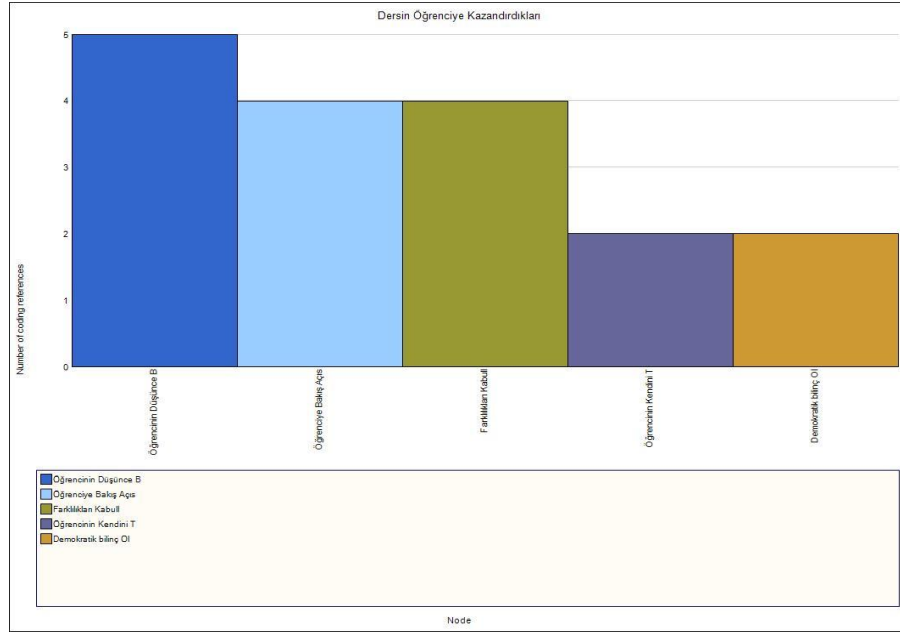
Bilgisayar destekli nitel analiz programı olan NVIVO araştırmacının kodları özel temalar altında toplamasına, çok sayıda örneklem verisini karşılaştırmasına, yapılan işlemlerin gerektiğinde hızlıca tekrarlanmasına veya düzeltilmesine, elde edilen sonuçlara istenildiği zaman ulaşılmasına, kodlar ve araştırmacının notları arasında ilişki kurmasına ve elde edilen verilerin model, matris, grafik veya rapor halinde özetlenmesine imkân veren bir programdır (Kaya ve Bacanak, 2013). Program kullanarak analizlerin yapılması, araştırmacının verilere daha yakın durmasını sağlaması bakımından araştırmacının güvenilirliği artıran bir durum (Kuş, 2007) olarak değerlendirilmiştir. Toplanan veriler okunarak çıkabilecek temalar hakkında bilgi sahibi olunmuştur. Veri toplama işlemi bittikten sonra analiz işlemi daha da derinleştirilerek kodlamaya geçilmiştir. Çıkan kodlardan temalar oluşturulmuştur.(Tanrıku, 2014: 118).Analiz sırasında alanyazın göz önünde bulundurularak oluşturulan kodlar ve temalar, grafikler-tablolar ve modeller halinde bulgular bölümünde sunulmuştur (Kaşıkçı, vd.2014).

Bulgular

Bu kısımda araştırma problemine ilişkin olarak felsefe öğretmenlerinin görüşlerinden elde edilen bulgular problem sırasına göre sunulmuştur.

Birinci alt probleme ilişkin olarak felsefe dersinin öğrencilere kazandırdıklarına yönelik öğretmen görüşlerinden elde edilen bulgular grafik 1 ve tablo: 2' de sunulmuştur.

Grafik1 Felsefe Dersinin Öğrenciye Kazandırdıkları

Grafik1. İncelendiğinde öğretmenlerin felsefe dersinin öğrenciye; düşünme becerileri kazandırma, farklı bakış açısı kazandırma, farklılıkları kabullenme, kendini tanıma ve demokratik bilinç oluşturma konusunda katkı sağladığını ifade etmişlerdir.

Tablo 2. Felsefe Dersinin Öğrenciye Kazandırdıklarına İlişkin Tema, Kodlar ve Frekans Değerleri

Dersin Öğrenciye Kazandırdıkları (Tema)	Kaynak	Referans	Katılımcılar
Kodlar	1	17	
Öğrencinin Düşünce Becerilerini Geliştirmesi	1	5	K1-K2-K-5, K-10- K-12
Öğrenciye Bakış Açısı Kazandırma	1	4	K-1,K-3,K-4, K-10
Farklılıkları Kabullenme	1	4	K-2, K3, K-4, K,12
Öğrencinin Kendini Tanıması	1	2	K-11, K-12
Demokratik bilinç Oluşturma	1	2	K-4, K-3

Tablo 2 incelendiğinde öğretmenlerin felsefe dersinin öğrenciye kazandırdıklarına yönelik görüşlerinden 5 kod ve 17 frekans elde edilmiştir. Kodlar içerisinde en yüksek frekansa öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirme kodu (*f*5) en düşük koda ise öğrencinin kendini tanıması, (*f*2) ve

demokratik bilinç oluşturma(f2)kodları sahiptir. Bu konuya ilişkin olarak öğretmen görüşlerinin bir kısmı aşağıda sunulmuştur.

K1. "Felsefe bireyin bakış açısını geliştiriyor. İnsana zengin bir dünya görüşü kazandırıyor. Yaşamı anlamasına yardımcı oluyor. Eleştirel olmayı, sorgulama yapmayı ve tutarlı düşünmeyi öğretiyor."

K3. "Öğrencilerin bilimsel ve özellikle sosyal alanlarda gelişimini sağlamada önemli bir yere sahiptir. Bireyin evrensel bir bakış açısı kazanmasını ve demokratik bir kişilik geliştirmesini sağlıyor. Farklı olanla var olabilmeye ve farklılıkları barındıran bir kültür oluşturmada önemli bir etkisi vardır."

K4. "Öğrencilerin farklı düşüncelere ve görüşlere açık olabilmesini, sağlıklı bir demokrasi kültürü oluşturabilmesini, eleştiri yapabilmesini, insanları olduğu gibi kabul etmesini, güncel konuları takip edip felsefi konular ve kavramlar yapabilmesini, entelektüel bakış açısı kazanmasını, okuma ve kendini geliştirme isteğini artırmasını sağlıyor. Bilgiye doymak bilmeyen bir açıklık hissetme ve bu açıklığı gidermek için mütemediyen çalışmalar yapmak."

K8. "Düşünme anlamında öğrenci nasıl düşünülmesi gerektiğini, doğru düşünmenin nasıl gerçekleştiğini öğrenebilmelidir. Bu düşünme yetisini öğrenciye kazandırmak ve öğrencinin de teorik olarak öğrendiği bu yeteneği günlük hayatında da uygulayabilmesi felsefe dersi ile mümkündür. Sorgulamayı öğrenen öğrenci hayatını da sorgulama üzerine yeniden inşa ederek doğru kararlar olacaktır. Diğer taraftan sorgulama, eleştirel düşünme becerileri gelişen bireyin yaratıcılık yeteneğinde de gelişme gösterecektir. Yaratıcılık yeteneği gelişen bireyin hayatı daha da kolaylaşacaktır."

K-9. "Dersin önemli meselesinin, kültürel bilinçaltımızda aranmalıdır diye düşünüyorum. Toplumsal duyarlılığımızın ve kültürel reflekslerimizin felsefi olmadığından yanayım. Bundan dolayı felsefe dersinde öğrenci kazanımı yetersiz kalmaktadır."

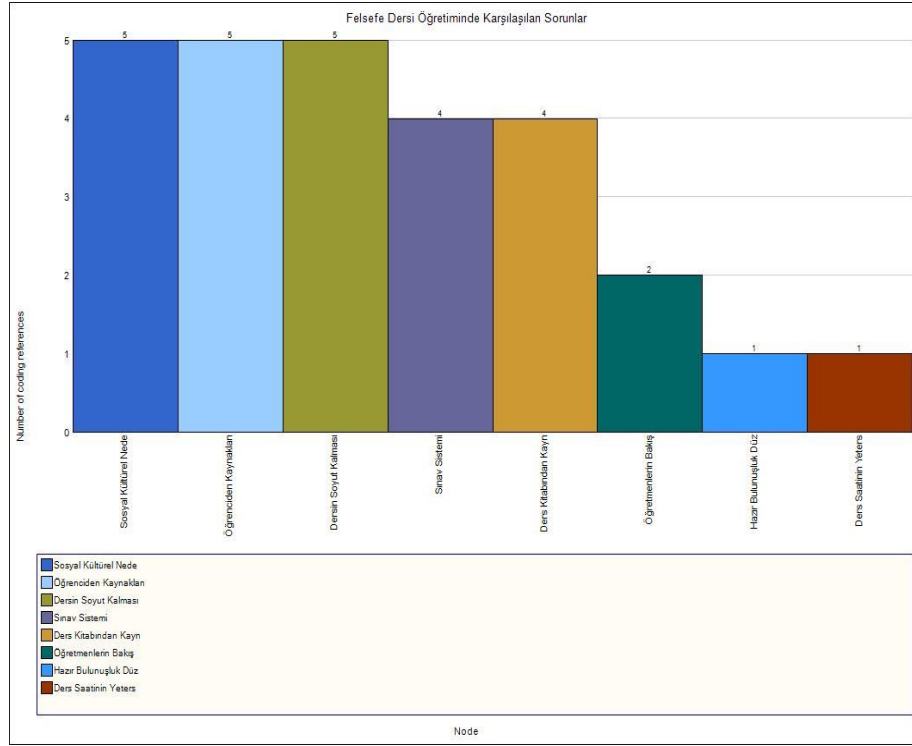
K-10. "Felsefe dersi bireyin düşünme becerilerini geliştiren bir derstir. Düşünme becerileri gelişmeyen bireyin diğer derslerde de başarılı olacağını düşünmüyorum. Felsefe insanlara bakış açısı kazandırarak, onların hayata tek yönlü bakmalarını öğretir."

K12. "Öğrenciler felsefe dersi sayesinde tek taraflı düşünmekten ziyade çok boyutlu bakmayı öğreniyorlar. Farklı ve değişik düşüncelere saygı duymayı, herkesin aynı düşünemeyeceğini anlıyorlar. Diğer taraftan felsefe dersi, bireyin kendisini tanıma fırsatı yakalamasına olanak sağlıyor."

İkinci alt probleme ilişkin olarak felsefe dersinin öğretiminde karşılaşılan problemlere yönelik öğretmen görüşlerinden elde edilen bulgular, grafik 2 ve tablo 3' de sunulmuştur.

Grafik 2. Felsefe Dersi Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar

Grafik 2 incelendiğinde felsefe dersinin öğretiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin olarak öğretmenlerin görüşlerinden elde edilen kodlar; sosyo- kültürel nedenler, öğrenciden kaynaklanan nedenler, dersin soyut olması, ders kitabından kaynaklanan nedenler, sınav sistemi, öğretmenlerin bakış açısı ve öğrencilerin bakış açısı şeklindedir.

Tablo 3. Felsefe Dersi Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşlerinden Elde Edilen Kodlar ve Frekans Değerleri

Felsefe Dersi Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar (Tema)	Kaynak	Referans	Katılımcılar
Kodlar	1	27	
Öğrenciden Kaynaklanan Nedenler	1	5	K-1,K-4,K-5, K-6, K-10
Dersin Soyut Kalması	1	5	K-1,K-6, K-7, K-9, K-12
Sosyal Kültürel Nedenler	1	5	K-1,K-4,K-5,K-7, K-10
Ders Kitabından Kaynaklanan Nedenler	1	4	K-3,K-6, K-8,K-9
Sınav Sistemi	1	4	K-8,K-4,K-11,K-12

Öğretmenlerin Bakış Açısı	1	2	K-9, K-8
Öğrencilerin Hazır Bulunuşluk Düzeyi	1	1	K-2
Ders Saatinin Yetersizliği	1	1	K-3

Tablo; 3 incelendiğinde felsefe dersinin öğretiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin olarak öğretmenlerin görüşlerine göre 8 kod 27 frekans elde edilmiştir. Yine öğretmen görüşlerine göre en yüksek frekansa, sosyo- kültürel nedenler (f5), öğrenciden kaynaklanan nedenler (f5), dersin soyut olması (f)kodları sahip iken en düşük frekansa ise öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyi ve ders saatinin yetersizliği kodları sahiptir. Bu konuya ilişkin olarak öğretmen görüşlerinin bir kısmı aşağıda sunulmuştur.

K1. "Konu içeriklerinin soyut olması ve fazla kavramının bulunması öğrencinin felsefeyi öğrenmesini güçleştiriyor. Özellikle toplumda ve öğrencide var olan derse karşı olumsuz tutum bu güçlüğü daha da arttırıyor."

K2. "11.sınıfa gelinceye kadar öğrencinin derse yönelik hiç bilgisi olmadığı için ders öğrenciye soyut geliyor ve havada kalıyor. Bence felsefe, tarih, coğrafya gibi bir kaç seneye dağıtılmalı. En azından ilk yıl tartışmayı, yorumlamayı, düşünmeyi ve ifade etmeyi öğrettikten sonra felsefe konularına geçilmeli. Yalnız bir sene okudukları için önemsemiyor ve derse katılmıyorlar. Dersi tek başına öğretmen götürüyor ve çok az öğrencinin ilgisini çekiyor."

K3 "Öğrenciler kavramları öğrenmede güçlük çekmektedir. Ders kitaplarının içerikten yoksun olması öğrencilere konuyu kavratmada problemler oluşturuyor. Ders saatlerinin yetersizliği de yine bir eksiklik olarak karşımıza çıkıyor. Öğrencilerin felsefe grubu derslerini kolay geçilecek bir ders algısı taşımaları motivasyonlarını etkilemektedir."

K7. "Dersi somutlaştıramıyoruz, konu dağılımı çok dağınık. Pratik durumları ve güncel konuları anlatabilmek çok zor. Öğrenciler bu dersi kendi kültürü ile bağdaştıramıyor. Ön yargıyla gelen anlayış bu dersi ve öğretmenlerini olumsuz olarak algılanıyor."

K-8. "Yaşanılan problemlerden birisi felsefe dersinin materyalleri. Bu anlamda felsefe kitaplarının görselliğinin ve içeriğinin akıcı olmaması, soyut olması öğrencinin anlatılan konulara ve kavramlara yabancı kalmasına neden oluyor. Eğitim sistemi ve merkezi sınıfların varlığı felsefe dersine yeteri kadar önem verilmemesine neden olmaktadır. Bütün bunların sonucu olarak felsefe dersine gereken önem ve özen gösterilmemekte, felsefe dersi işe yaramayan, boşa zamanının harcadığı bir ders olarak görülmektedir."

K-10 "İki açıdan problem yaşamaktayım. Birincisi öğrencilerin genel anlamda ilgisizliği, ikincisi ise öğrencilerin felsefeye yönelik ön yargıları. Bu

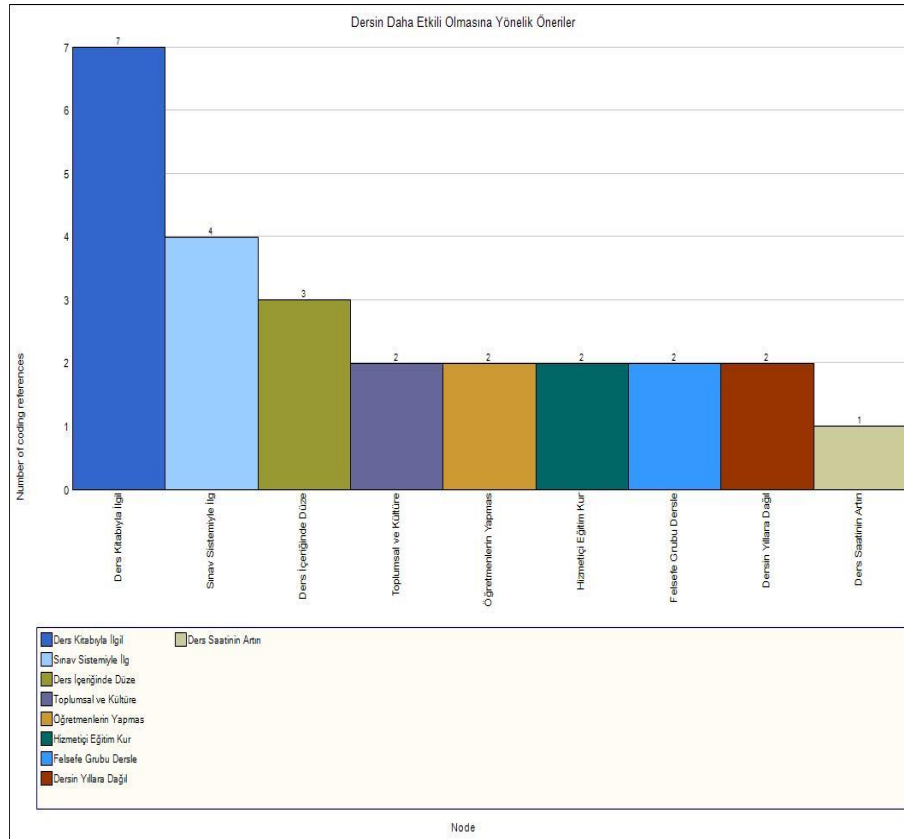

önyarguların öğrencilerin kendileri tarafından oluşturulmuyor. Çevreden oluşturulan ön yargular öğrencileri de içine alıyor.”

K-11 “Öğrencilerin derslere bakışımı sınav sistemi etkilemektedir. Eğer sınavda o derse yönelik soru çıkıyorsa o ders önemlidir anlayışı var. Fakat felsefe dersinin değerleri sınavla ölçülmemesi gerekir. Felsefenin yaşam için önemi kavratılmalı; ona göre kitaplar hazırlanmalı ve etkinlikler yapılmalıdır.

K12 “Felsefe dersinin hayatın hangi alanında işe yaradığına dair bir ön yargının öğrencilerde ve onların çevresinde olması olumsuz bir durum oluşturmaktadır. Özellikle ÖSYM sınavlarında paragraf soruları gibi felsefe sorularının sorulması öğrencide zaten yaparım anlayışının oluşmasını neden olmaktadır.”

İkinci alt probleme ilişkin olarak felsefe dersinin daha etkili olabilmesi için öğretmen görüşlerinden elde edilen bulgular ve grafik 3 ve tablo 4’ de sunulmuştur.

Grafik 3 Felsefe Dersi Öğretiminin Daha Etkili Olabilmesine İlişkin Görüşler

Grafik 3 incelendiğinde felsefe dersinin daha etkili olabilmesine ilişkin olarak öğretmenlerin görüşlerinden, ders kitabıyla ilgili düzenleme, sınav sistemiyle ilgili düzenleme, ders içeriğiyle ilgili düzenleme, dersin yıllara dağılımı, felsefe grubu derslerinin zorunlu olması, hizmet içi eğitim kursunun düzenlenmesi, öğretmenlerin yapması gerekenler, toplumsal ve kültürel çalışmalar, ders saatinin artırılması şeklinde kodlar elde edilmiştir.

Tablo 4. Dersin Daha Etkili Olmasına İlişkin Öğretmen Görüşlerinden Elde Edilen Kodlar ve Frekanslar

Dersin Daha Etkili Olmasına Yönelik Öneriler (Tema)	Kaynak	Referans	Katılımcılar
Kodlar	1	25	
Ders Kitabıyla İlgili Düzenleme	1	7	K-2,K-4,K-6, K-8,K-9, K-11
Sınav Sistemiyle İlgili Düzenleme	1	4	K-4,K-8,K-9, K-12
Ders İçeriğinde Düzenleme	1	3	K-8,K-2,K-10
Dersin Yıllara Dağılımı	1	2	K-2,K-5
Felsefe Grubu Derslerinin Zorunlu Olması	1	2	K-9,K-10
Hizmetiçi Eğitim Kursunun Düzenlenmesi	1	2	K-3, K-9
Öğretmenlerin Yapması Gerekenler	1	2	K-3,K-7
Toplumsal ve Kültürel Çalışmalar	1	2	K-3,K-5
Ders Saatinin Artırılması	1	1	K-1

Dersin daha etkili olmasına ilişkin olarak öğretmen görüşlerinden, 9 kod, 25 frekans elde edilmiştir. Öğretmen görüşleri içerisinde en yüksek frekansa sahip kod, ders kitabıyla ilgili düzenleme (f7) en düşük kod ise ders saatinin artırılması (f1) kodudur. Bu konuya ilişkin olarak öğretmen görüşlerinin bir kısmı aşağıda sunulmuştur.

K2. "Felsefe dersinin ortaöğretim boyunca sadece bir yıl görülmesi öğrencinin derse ait hiçbir alt yapısının oluşmamasına neden oluyor. Öğrenci derse alışana, adapte olana kadar dönem sona eriyor. Dersin bölünerek yıllara yayılması gerekir. Felsefe kitabı ve müfredatı öğrenci seviyesinin çok üstünde. Öğrencinin kendi içsel yaşamını ve sosyal çevresini sorgulamasına destek sağlayamıyor."

K3 "Okul kütüphanelerinde öğrenci seviyesine uygun felsefi içerikli kitapların bulundurulması ve öğretmenin takibi ile bu kitapları öğrencilerin okumaları sağlanmalıdır. Felsefe öğretmenlerine mesleki gelişime yönelik hizmet içi eğitim mutlaka verilmeli. Öğretmenlere yönelik MEB tarafından aylık felsefe derslerine

yönelik dergiler çıkartılmalı ve öğretmenlerin makale göndermeleri teşvik edilmeli. Bu dersin öneminin toplum tarafından kabul edilmesi için etkinlikler yapılmalıdır.”

K4 “YGS-LYS’ deki soru ağırlığının arttırılması. Felsefe kulüplerinin daha etkin hale getirilmesi, teknolojik araç-gereçlerden olabildiğince yararlanılması, ders kitaplarının daha akıcı, eğlenceli hale getirilmesi”

K5 “Felsefe dersindeki bazı konuların ilkokuldan itibaren diğer derslere serpiştirilmesi gerekir. Felsefeye karşı toplumda var olan olumsuz yargının kaldırılması gerekir.”

K-10- “Dersin kapsamı ve içeriği öğrencinin ilgisini çekecek hale getirilmeli. Felsefe dersinin yanında muhakkak sosyoloji- psikoloji- mantık derslerini öğrencilerin görmeleri gerekir. Örneğin felsefe düşünme sanatı ise mantıklı ve doğru düşünmenin yollarını gösterir. Her ikisi birbirini tamamlar.”

K12 “Felsefe dersinin boş bir uğraş alanı olmadığı öğrencilere kavratılmalıdır. Eğer sınav odaklı bir eğitim anlayışımız varsa buna uygun olarak ygs- ve lys de felsefe soru sayısı artırılması gerekir. Üniversitede çıkan soruların sadece yorum ağırlıklı değil, bilgi ağırlıklı olmaları da gerekir.”

Tablo 5. Üç Alt Probleme İlişkin Öğretmenlerin Görüşlerinden elde edilen Bulgulardan Oluşan Temalar, Kaynak ve Frekans Değerleri

Temalar	Kaynak	Kodlar
Felsefe Öğretmenlerinin Derse Yönelik Görüşleri	1	69
Felsefe Dersi Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar	1	27
Öğrenciden Kaynaklanan Nedenler	1	5
Dersin Soyut Kalması	1	5
Sosyal Kültürel Nedenler	1	5
Ders Kitabından Kaynaklanan Nedenler	1	4
Sınav Sistemi	1	4
Öğretmenlerin Bakış Açısı	1	2
Hazır Bulunuşluk Düzeyi	1	1
Ders Saatinin Yetersizliği	1	1
Dersin Daha Etkili Olmasına Yönelik Öneriler	1	25
Ders Kitabıyla İlgili Düzenleme	1	7
Sınav Sistemiyle İlgili Düzenleme	1	4
Ders İçeriğinde Düzenleme	1	3
Dersin Yıllara Dağılımı	1	2

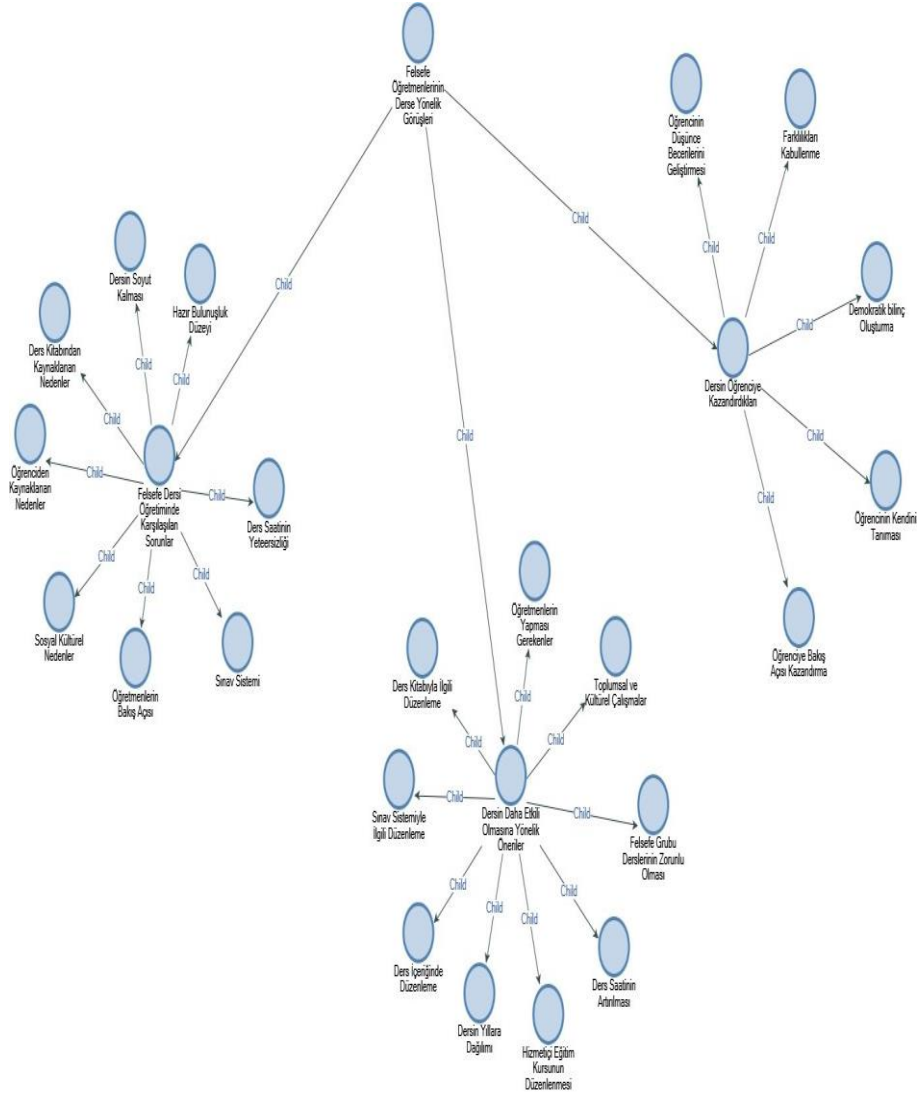
Orta Öğretim Felsefe Dersinin Etkililiğine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Felsefe Grubu Derslerinin Zorunlu Olması	1	2
Hizmetiçi Eğitim Kursunun Düzenlenmesi	1	2
Öğretmenlerin Yapması Gerekenler	1	2
Toplumsal ve Kültürel Çalışmalar	1	2
Ders Saatinin Artırılması	1	1
Dersin Öğrenciye Kazandırdıkları	1	17
Öğrencinin Düşünce Becerilerini Geliştirmesi	1	5
Öğrenciye Bakış Açısı Kazandırma	1	4
Farklılıkları Kabullenme	1	4
Öğrencinin Kendini Tanıması	1	2
Demokratik bilinç Oluşturma	1	2

Tablo.5 incelendiğinde, öğretmenlerin üç alt probleme yönelik görüşlerinden toplamda üç tema, 22 kod ve 69 frekans elde edilmiştir.

Üç alt probleme ilişkin öğretmenlerin görüşlerinden elde edilen bulgulardan oluşan temaları, kaynakları içeren model şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Felsefe Dersi Etkililiğine İlişkin Öğretmen Görüşlerinden Elde Edilen Model

Şekil 1. incelendiğinde, öğretmenlerin üç alt probleme yönelik görüşlerinden toplamda üç tema, 22 kod elde edilmiştir. Felsefe dersinin öğrenciyi kazandırdıklarına ilişkin oluşturulan tema altında, düşünme becerileri kazandırma, farklı bakış açısı kazandırma, farklılıkları kabullenme, kendini tanıma ve demokratik bilinç oluşturma kodları oluşturulmuştur. Felsefe dersinin öğretiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin oluşturulan tema altında sosyo-kültürel nedenler, öğrenciden kaynaklanan nedenler, dersin soyut olması, ders kitabından kaynaklanan nedenler, sınav sistemi, öğretmenlerin bakış açısı ve öğrencilerin bakış açısı kodları oluşturulmuştur. Felsefe dersinin daha etkili olabilmesine ilişkin elde edilen tema altında, ders kitabıyla ilgili düzenleme, sınav sistemiyle ilgili düzenleme, ders içeriğiyle

ilgili düzenleme, dersin yıllara dağılımı, felsefe grubu derslerinin zorunlu olması, hizmet içi eğitim kursunun düzenlenmesi, öğretmenlerin yapması gerekenler, toplumsal ve kültürel çalışmalar, ders saatinin artırılması şeklinde kodlar elde edilmiştir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Öğretmenler felsefe dersinin, düşünme becerisi kazandırma, bakış açısı oluşturma, farklılıkları kabullenme, kendini tanıma ve demokratik bilinç oluşturma gibi birçok alanda öğrenciye katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Alan yazında yapılan çalışmalar incelendiğinde bu çalışmanın sonuçlarından farklı sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Bu çalışmalar içerisinde felsefe dersinin öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirmede sonucuna ulaşan araştırmalar (Direk, 2004; Küçük Kurt, 2006; Beydoğan, Cihan, Taşdemir (2016) Bozoğlu, 2008; Dombaycı, 2008; Kefeli ve Kara, 2008; Günay, 2011; Kızıltan, 2012) bulunmaktadır. Bu durumun nedeni olarak ise Kefeli (2011) felsefe derslerinin kuramsal bilgi yığını olarak ele alınmasını ve ezbere dayalı olarak geçiştirilmesi gereken bir ders olarak görülmesini göstermektedir. Yine benzer bir şekilde Direk (2004), Kefeli ve Kara (2008) ders kitaplarındaki kuramsal bilgilerin ezberlenmesini orta öğretimin son yılına kadar alışkanlık haline getirmiş öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirmenin güç olduğundan bahsetmektedir.

Felsefe dersinin öğretiminde karşılaşılan sorunları öğretmenler; sosyo-kültürel nedenler, öğrenciden kaynaklanana nedenler, dersin soyut olması, ders kitabından kaynaklanan nedenler, sınav sistemi, öğretmenlerin bakış açısı, öğrencilerin bakış açısı şeklinde ifade etmişlerdir. Öğrenciden kaynaklanan nedenlere ilişkin olarak Akdağ (2002) derse yönelik ilginin az olmasını, bunun ise sınav sisteminden kaynaklandığını belirtir. Sınav sisteminin, öğrencilerin felsefe dersine yönelik ilgisini ve tutumunu belirleyen faktör olmasına yönelik Biçer'in (2013) ve Kızıltan (2012)'nin elde ettiği sonuçlar, bu araştırmadan elde edilen felsefe dersinin öğretiminde karşılaşılan sorun olarak sınav sisteminin varlığına ilişkin elde edilen sonuçla örtüşmektedir. Sınav sisteminin varlığı, öğrencinin felsefe dersinden kazanacaklarını test sonuçlarına indirgenmesine neden olmaktadır. Felsefe ders olarak öğrenciye bir takım bilgiler sağlayacaktır, ancak felsefenin öğrenciye kazandıracaklarını sadece test-sınav bağlamında değerlendirilmesi felsefenin amaç ve işlevleriyle çelişecektir.

Bu çalışmada dersin soyut olmasına yönelik elde edilen sonuç ile hem Ergün ve Yapıcı'nın (2007) öğretmen adaylarının felsefe dersine yönelik görüşlerini belirlemeye yönelik yaptığı çalışmanın sonuçlarında hem de Tozlu'nun (1986) liselerde felsefe öğretiminde karşılaşılan sorunları tespit etmeye yönelik yapmış olduğu çalışmanın sonucunda elde edilen felsefe dersinin konularının soyut olması, konuların güncel yaşamdan kopuk olması sonuçları örtüşmektedir. Felsefe dersinin yapısı ve özelliği gereği ders öğrenciler için

soyut olabilir. Çağdaş öğretim ilke ve öğretim yöntemlerinin öğretme ve öğrenme sürecinde kullanılması, öğrenciler tarafından dersin soyut bir etkinlik olarak değerlendirilmesinin önüne geçecek, felsefe dersinin de daha etkili ve anlaşılır olmasını sağlayacaktır.

Felsefe dersinin öğretiminde karşılan sorunlara ilişkin olarak Akdağ (2002) sosyal-kültürel-ekonomik faktör görüşü ile bu araştırmadan elde edilen sosyokültürel nedenler sonucu örtüşmektedir. Kefeli (2011) felsefe dersine yönelik olumsuz sosyokültürel tutumun nedenlerini ise felsefenin çok fazla gelir getiren, statüsü yüksek bir meslek olmaması, ayrıca felsefeyle uğraşan kişilerin dini, siyasi yönden çeşitli şekillerde etiketlenmesi olarak belirtmiştir. Bu durumu tetikleyen diğer bir faktör ise çocukların yetiştirilmesinde izlenen otoriter tutum olarak değerlendirilebilir. Çocuklarda var olan merak ve hayret duygusu kendisini en iyi şekilde sorularla gösterir. Çocuklar sordukları soruların cevabını alamamaları veya sorularından dolayı eleştirilmeleri çocuklarda felsefe için gerekli olan merak duygusunun körelmesine neden olmaktadır.

Felsefe genellikle uygun olmayan çevrelerde geri planda kalır ve edebiyat, tarih dersleri daha fazla ön plana çıkar. Bu durumun oluşmasına liselerin teknikleşerek politik kimliklerin inşa edilmesi ve ekonomik gelişmenin bir aracı olarak değerlendirilmesi neden olmuştur (Unesco, 2007). Shammos (2013), eğitimi sadece standart test sonuçları ve maddi olanaklar olarak görmeyen bir kriz oluşturduğunu, bu krizin ise felsefeyle aşılabileceğini ifade etmektedir. Felsefenin, bireyin kendi zihninin ve bizatihi kendisinin maddi şeylerden daha değerli olduğu bilinci kazandırarak mevcut krize çözüm üretebileceğini ifade etmektedir.

Öğrenciden kaynaklanan bir neden olarak Shahab(2013) ise öğrencinin duygusal durumu olarak değerlendirir. Bu duygusal durumu ise öğrencilerin sınıfta düşüncelerini ifade ederken zor duruma düşme, anlama kabiliyetlerine güvenmeme ve iyi soru soramamaya ilişkin kaygılardır. Bu durumda öğretmenlerin öğrencilerin düşüncelerini rahat bir şekilde ifade edebilecekleri sınıf ortamını sağlaması gerekmektedir. Öğretmenler öğrencilere felsefe dersinde diğer derslerden farklı olarak doğru ve yanlış düşüncelerin olmadığı sadece düşüncelerin olduğu anlayışını yerleştirmeleri öğrencilerin düşüncelerini ifade etme konusunda cesaretlendirici olabilir.

Felsefe dersinin öğretiminde karşılaşılan sorunlardan biri olarak öğretmenler felsefe dersinin soyut olmasını ifade etmişlerdir. Felsefe dersinin yapısı, özelliği, ilgilendiği konular öğrenciler için soyut düzeyde kalabilir. Ancak önemli olan öğretmenin bu soyut konuları, öğrenciler için nasıl somut hale getirdiği veya öğrencilere felsefenin günlük hayatla ilişkisini bir şekilde kurdurabilmesidir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre öğretmenlerin felsefe dersinin öğretiminde en çok düz anlatım yöntemini kullandığı (Yılmaz, Cihan ve Şahin, 2006; Ergün ve Yapıcı,

2007, Kızıltan, 2015) sonucuna ulaşılmıştır. Genel olarak öğretmen ve öğrenci görüşlerinde olduğu gibi felsefe dersinin işlenişinde anlatım yöntemi kullanılarak salt bilgiler öğrencilere aktarılmaya çalışılmaktadır. Felsefe dersinde ele alınan soyut konuları öğrencilerin algılaması ve zihinlerinde somutlaştırabilmesi, ancak öğrencilerin dersi yaşamın içinde karşılaştıkları problemlerle ilişkilendirerek gerçekleşebilir. Kefeli (2011) felsefe dersine yönelik olarak öğrencilerin olumlu tutum geliştirmeleri için duyuşsal alana yönelik etkinliklerin yapılması gerektiğini belirtir. Öğrencilere felsefeyi etkin bir şekilde öğretmek, onların derse olan ilgilerini çekmek, felsefe sevgisini kazandırmak ve soyut olan içeriği öğrencilerin zihninde somutlaştırmalarını sağlamak için öykü, roman, tiyatro gibi edebi metinlerden faydalanılabilir (Direk, 2008; Kızıltan, 2012).

Diğer taraftan Kızıltan (2012) analogi ve drama tekniklerinin felsefe dersinde kullanılmasının, öğrencilerin bilişsel becerilerinin yanında iletişim becerileri, empati yeteneği, düşüncelerini ifade etme, özgüven kazanma gibi duyuşsal özelliklerin kazandırılmasında oldukça etkili bir işleve sahip olacağını ifade etmektedir. Gerek edebi metinler, gerekse drama ve analogi tekniklerinin yanında, öğrencilerin yaratıcılıklarının gelişmesini, derse yönelik olumlu tutum geliştirmelerini sağlayacak ve öğrencilerin öğrenme sürecine aktif olarak katılabilecekleri senaryo temelli ve karikatür temelli öğrenme gibi öğretim yöntemlerinden de faydalanılabilir.

Felsefe dersinin daha etkili olabilmesine ilişkin olarak öğretmenler görüşlerini; ders kitabına, sınav sistemine, ders içeriğine yönelik düzenlemelerin yapılması, dersin yıllara dağılımı, felsefe grubu derslerinin zorunlu olması, öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitim kursunun düzenlenmesi, öğretmenlerin yapması gerekenler, toplumsal ve kültürel çalışmalar, ders saatinin artırılması şeklinde ifade etmişlerdir. Felsefe öğretiminde önemli olan büyük filozofların düşüncelerine ve doktrinlerine odaklanmaktan veya öğrencilerin sorulara cevap vermesinden daha çok öğrencilere olasılıklı düşünmenin öğretilmesidir (Unesco, 2007). Felsefenin öğrencilere daha etkili bir şekilde öğretilmesine ilişkin olarak öğretmenler öğrencilere felsefeyi nasıl öğreneceklerine dair pratikler sunacak uygun bağlamı ve çevresel koşulları sağlamalıdır (Shahab, 2013). Felsefe dersinin etkililiği için öğretmenlerin, öğrencilerin ilgilerini canlı tutmaları, bu alana ilişkin bilgilerini ve becerilerini artırarak felsefe öğretimi konusunda uzman hale gelmeleri gerekir (Unesco, 2011). Felsefe öğretmenleri, öğrencilerin felsefi sorularının cevaplardan daha önemli olduğunu, bunu gerçekleştirmek için ders programının gerisinde kalsalar bile, öğrencilere fırsatlar ve materyaller sağlamaları gerektiğinin bilincinde olmalıdırlar. (Shahab, 2013). Bu araştırmada elde edilen felsefe derslerinin sadece 11. sınıfta olmaması gerektiğine ilişkin benzer görüşü ise Weller'in (2015) felsefenin anaokulundan üniversiteye varıncaya kadar tüm okul kademelerinde yer alması gerektiği şeklindeki görüşüdür. Sowe (2013) öğrencilerde felsefi

araştırma ruhunu geliştirmek adına, onlara erken yaşlardan itibaren hayatın estetik, politik, etik boyutlarına yönelik bir farkındalık kazandırılması gerektiğini savunmaktadır. Bu noktada yapılması gereken çocukları daha erken yaşlarda felsefi diyaloglarla tanıştırmak, onlara farklılıklara saygı duymayı, diğer kişilerin deneyimlerine ilişkin derin bir empati duygusu geliştirmeyi, anlaşmazlıkları nasıl mantıklı bir şekilde çözeceklerini öğretmemiz gerekir. Bu durumda felsefe dersi öğrencilerin kendilerine yönelik bir farkındalık kazandırmada toplumu ve hayatı anlamlandırmasında önemli bir rehber görevi yerine getirmiş olacaktır.

Kefeli (2011) felsefe dersine yönelik olarak öğrencilerin olumlu tutum geliştirmeleri için duyuşsal alana yönelik etkinliklerinde yapılması gerektiğini belirtir. Bu araştırma sonuçlarından yola çıkarak şu önerilerde bulunulabilir.

Öğretmenlere dersin daha somut hale getirilmesi ve öğrencinin öğretme ve öğrenme sürecine yönelik aktif olarak katılabileceği, aktif öğrenme yöntem ve teknikler konusunda hizmet içi eğitim kursları düzenlenebilir.

Öğrencilerin felsefe dersiyle daha erken yaşlarda tanışmaları için ilköğretimden itibaren öğrencilerin anlayabileceği içerikte dersler öğretim programına konulabilir.

Ders içeriğinin öğretmenlerin görüşlerinin alınarak hazırlanması, içeriğin soyut kaldığına yönelik eleştirileri azaltabilir. Öğretmenler dersin öğretiminde yaşanan sorunlara ilişkin olarak ders kitabına dair görüş belirtmişlerdir. Bu konuda ders kitaplarına yönelik araştırmalar yapılarak kitabın hangi bölümleriyle ilgili sorun veya eleştiri olduğunun tespit edilmesi yoluna gidilebilir.

Öğrencilere felsefeyi öğretmenin ötesinde kendilerinin felsefe yapmaları veya felsefe yapmaya cesaretlendirilmeleri için onların eleştirel düşünme becerileri geliştirilebilir. Eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesine yönelik diğer derslerde faaliyetler yapılabilir.

Felsefe dersinin öneminin sadece test ve sınav sonuçlarıyla değerlendirilmesinin yanlışlığı velilere yapılacak seminer faaliyetleri ile anlatılabilir.

Felsefe dersine yönelik toplumda var olan olumsuz algının sadece eğitim kurumları ile çözülemeyeceği, diğer sivil toplum örgütlerinin ve eğitim gönüllülerinin yapacağı ortak faaliyetler ile çözüleceği için bu yönde bir çalışma planı oluşturulabilir. Özellikle hazırlanacak kitaplarda sadece batılı filozofların düşünce ve ekollerinin değil bunların yanında Türk İslam filozoflarının düşünce ve görüşlerine de yer verilmedir.

Her yaşta öğrencilerin anlayabileceği ve onların hazırbulunuşluk düzeyine uygun felsefi kitapların çeşidi artırılabilir.

Felsefe dersinin öğrenciler için önemi diğer öğretmenlere anlatılarak derse yönelik olarak olumsuz bakış açıları değiştirilebilir.

Okullardaki öğrenci kulüpleri içerisindeki felsefe kulüpleri daha aktif hale getirilebilir.

Kaynakça

Akdağ, B. (2002). Ortaöğretimdeki Felsefe Derslerinin Etkililiğinin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 15, 11-28.

Akdağ, B. (2011). Bülent Akdağ'la Eğitime Felsefeyle Bakmak. Ankara: Sobil Yayıncılık.

Beydoğan, H. Ö., Cihan, M., ve Taşdemir, A. (2006). Lise Felsefe Öğretim Programının Öğretmen ve Öğrenci Fakültesi Dergisi, Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 7 (2), 17-37.

Biçer, B (2013) Ortaöğretim Felsefe Dersi Öğretim Programı ve Ygs (Yükseköğretime Geçiş Sınavı) Sorularının Karşılaştırmalı Analizi The Journal Of Academic Social Science Studies, Volume 6 Issue 5, P. 59-70, May 2013.

Bolay, S. H. (2007). Felsefeye giriş. Ankara: Akçağ Yayınları.

Bozoğlu, Ö. (2008). Felsefe Dersinde Eleştirel Düşünme Becerilerinin Kazandırılmasına İlişkin Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Cevizci, A. (2010). Felsefeye Giriş. Ankara: Nobel Yayın.

Çepni, S. (2010). Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş, 5. Baskı, Trabzon: Ofset Matbaacılık.

Çotuksöken, B. (2001). Felsefeyi Anlamak Felsefe İle Anlamak. İstanbul: İnkılap Kitabevi

Direk, N. (2008). Küçük Prens Üzerine Düşünmek (4. Baskı). İstanbul: Pan Yayınları.

Direk, N. (2011). Neden Çocuklar İçin Felsefe. Jean Baudrillard, Özel Bölüm: Felsefe Eğitimi ve Çocuklar İçin Felsefe, Özne Dergisi, 8(14), 231-235. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Dombaycı, M. A. (2002). Ortaöğretimde Öğretim İlke, Yöntem ve Teknikler Açısından Felsefe Öğretimi.

Dombaycı, M. A. (2008). Türkiye'de Ortaöğretimde Felsefe Öğretiminin Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Ergün, M. ve Yapıcı, M. (2007). Öğretmen Adaylarının Felsefe Dersine İlişkin Görüşleri erişim tarihi 25.08.2016. <http://myapici.blogspot.com.tr/2007/12/>.
- Günay, M. (2011a). Felsefe Eğitiminde Edebiyatın Yeri. Jean Baudrillard, Özel Bölüm: Felsefe Eğitimi ve Çocuklar İçin Felsefe, Özne Dergisi, Yıl: 8 (14), 215-223.
- Günay, M. (2011b). Felsefe Eğitimi ve Öğretimi Üzerine. Felsefe'nin Aynasında Siyaset, Özel Bölüm: İlk ve Orta Öğretimde Felsefe, Özne Dergisi, 8 (15), 163-167.
- İyi, S. (2011). Çocuklar İçin Felsefe Eğitiminde Edebi Eserlerin Yeri. Jean Baudrillard, Özel Bölüm: Felsefe Eğitimi ve Çocuklar İçin Felsefe, Özne Dergisi, 8(14), 211-214.
- Kale, N. (1994). Felsefe Öğretimi. Ankara Üniversitesi Yayınları Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 27 (1), 113-120.
- Kaşıkçı, Y. Sağır, Ş. U., Değirmenci, S ve Bacanak, A. (2014) 9199 Fen Ve Teknoloji Öğretmenlerinin Proje Görevleri İle İlgili Görüşleri Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi Journal of Research in Education and Teaching Mayıs 2014 Cilt:3 Sayı:2 Makale No: 19 ISSN: 2146-9199.
- Kaya, M. ve Bacanak, A. (2013) Fen ve Teknoloji Öğretmen Adaylarının Düşünceleri: Fen Okuryazarı Birey Yetiştirmede Öğretmenin Yeri Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 21 (2013) 209-228.
- Kuş, E. (2007). Nicel-Nitel araştırma teknikleri, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kefeli, İ. (2011). Felsefe Öğretiminde Yeni Bir Model Arayışı: Ayşe Teyze'nin Çantası. Jean Baudrillard, Özel Bölüm: Felsefe Eğitimi ve Çocuklar İçin Felsefe, Özne Dergisi, 8(14), 199-210.
- Kefeli, İ. ve Kara, U. (2008). Çocukta Felsefi ve Eleştirel Düşüncenin Gelişimi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 41(1), 339-357.
- Kızıltan, Ö. (2012). Felsefe Öğretimi Sorunları ve Yeni Yaklaşımlar. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 1(4), 334-342.
- Küçük Kurt, S. (2006). Lise ve Dengi Okullarda Öğrencilerin Felsefe Dersine Karşı Olan Tutumları. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- MEB, (2009). Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ortaöğretim Felsefe Dersi Öğretim Programı, Ankara.
- Miles, M.B. ve Huberman, A.M (1994). Qualitative Data Analysis. California: Sage Publications.
- Öktem, Ü. (2010). Felsefe-Edebiyat Etkileşimi: Felsefi Roman. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 50 (1), 1-17.

Shahab, S. A. (2013) Philosophy for Adolescents: Teaching Philosophy in Malaysian High Schools, International Journal of Humanities and Management Sciences (IJHMS) Volume 1, Issue 1 (2013) ISSN 2320–4044.

Shammas, M (2013) For a Better Society, Teach Philosophy in High Schools, erişim tarihi 15.08.2016. http://www.huffingtonpost.com/mike-shammas/for-a-better-society-teac_b_2356718.html

Sowey, M. (2013). Teaching philosophy to children ? It's a great idea, erişim tarihi 27.09.2016. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2013/nov/21>.

Tanrıkulu, Fatih. (2014). Medya Okuryazarlığı Bağlamında Çocuk Dergileriyle Zenginleştirilmiş Türkçe Dersinin Etkililiği: Bir Eylem Araştırması, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Bölümü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çanakkale.

Unesco (2007) Teaching philosophy and learning to philosophize, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Social and Human Sciences Sector, Printed:in France 7, place de Fontenoy, Paris, France.

Unesco (2011) teaching philosophy in europe and North America Published in 2011 by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization 7, place de Fontenoy, France.

Weller, C. (2015) Schools are starting to teach kids philosophy and it's completely changing the way students think <http://www.businessinsider.com/teaching-philosophy-in-schools-has-huge-impacts-2015-7>.

Yıldırım, A ve Şimşek, H.(2011) Sosyal Bilimler Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, Z., Cihan, M., ve Şahin, Ç. (2005). Felsefe Öğretmenlerinin Öğretim Yöntemlerini Kullanma Düzeylerinin Öğretmen Öğrenci Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi. Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 11, 199-213.

